

عربی دهم

قواعد درس سوم

باب های مزید

تقسیم فعل از لحاظ تعداد حروف : ثلاثی مجرد و ثلاثی مزید

نکته ۵۰: فعل ها را از لحاظ تعداد حروف تشکیل دهنده آن در صیغه (لغائب ماضی) به دو گروه تقسیم می کنند.

ثلاثی مجرد

ثلاثی مزید

نکته ۵۱: ثلاثی مجرد

فعلی است که صیغه للغائب ماضی آن فقط سه حرف اصلی دارد: صدق، ذهبوا

نکته ۵۲: ثلاثی مزید

فعلی است که صیغه للغائب ماضی آن علاوه بر سه حرف اصلی یک، دو یا سه حرف زائد دارد و به یکی از باب های ثلاثی مزید رفته باشد: اخرج، استخرج، شاهدوا

پس ملاک برای تشخیص مجرد یا مزید بودن فعلی فقط صیغه للغائب ماضی آن است و لاغیر.

نکته ۵۳: فعل های مزید در ۸ گروه معروف به ۸ باب مزید مورد استفاده قرار می گیرند که ۴ باب آن در درس سوم و ۴ درس دیگر در درس چهارم مورد بررسی قرار می گیرند.

نکته ۵۴: ۸ باب ثلاثی مزید شامل:

- ۱- استفعال ۲- إفتعال ۳- إنفعال ۴- تَفَعَّلَ ۵- تَفَاعُلُ ۶- مُفَاعَلَةٌ ۷- تَفَعَّلَ ۸- إفعال

۱- استفعال

حروف زائد : ا - س - ت

ماضی

إِسْتَفْعَلَ

إِسْتَحْدَمَ - اسْتَكْبَرَ - اسْتَغْفَرَ - اسْتَعْمَلَ - اسْتَرْجَعَ

مضارع

يَسْتَفْعِلُ

يَسْتَحْدِمُ - ..... - ..... - ..... - ..... - .....

أمر

اسْتَفْعِلْ

اسْتَحْدِمْ - ..... - ..... - ..... - .....

مصدر

اسْتِفْعَالٌ

اسْتِحْدَامٌ - ..... - ..... - .....

**نکته ۵۵:** آنچه باید در این باب ها دقت شود این است که فعل های باب مزید همچون فعل های ثلاثی مجرد دارای انواع (ماضی ، مضارع ، امر ، نهی ، نفی ، مستقبل و...) است.

**صرف ۱۴ صیغه ماضی فعل غَفَرَ در باب استفعال:**

هوِ اسْتَعْفَرَ - هما اسْتَعْفَرَا - هم اسْتَعْفَرُوا - هی اسْتَعْفَرَتْ - هما اسْتَعْفَرَتَا - هُنَّ اسْتَعْفَرْنَ  
 أَنْتَ اسْتَعْفَرْتَ - أَنْتُمَا اسْتَعْفَرْتُمَا - أَنْتُمْ اسْتَعْفَرْتُمْ - أَنْتِ اسْتَعْفَرْتِ - أَنْتُمَا اسْتَعْفَرْتُمَا - أَنْتُنَّ اسْتَعْفَرْتُنَّ  
 أَنَا اسْتَعْفَرْتُ - نَحْنُ اسْتَعْفَرْنَا

**نکته ۵۶:** فعل های سه حرفی با رفتن به باب های هشت گانه علاوه بر تغییر در ظاهرشان از لحاظ معنایی هم دچار تغییراتی می شوند.

◀ غالب فعل هایی که به باب استفعال می روند در معنای خود (طلب و درخواست) دارند:

غَفَرَ: آمرزید <<<<<< اسْتَعْفَرَ: آمرزش خواست خَدَمَ: خدمت کرد <<<<<<< اسْتَخَدَمَ: خدمت خواست

**نکته ۵۷:** غالب فعل های باب استفعال متعدی ترجمه می شوند.

**نکته ۵۸:** امر باب استفعال همزه دار است .

## ۲- اِفْتِعَال

### حروف زائد: اِ-ت

إِحْتَرَمَ - إِعْتَدَلَ - اجْتَمَعَ - اسْتَعْلَلَ - اِفْتَسَحَ

يَحْتَرِمُ - يَعْتَدِلُ - اجْتَمَعُ - اسْتَعْلَلُ - اِفْتَسَحُ

اِحْتَرِمَ - اِعْتَدَلْ - اجْتَمِعْ - اسْتَعْلَلْ - اِفْتَسَحْ

احْتِرَامَ - اِعْتِدَالَ - اجْتِمَاعَ - اسْتِعْلَالَ - اِفْتِسَاحَ

اِفْتَعَلَ

ماضی

يَفْتَعُلُ

مضارع

اِفْتَعَلْ

امر

اِفْتِعَال

مصدر

**نکته ۵۹:** فعل های باب اِفْتِعَال گاهی لازم و گاهی متعدی ترجمه می شوند.

إِبْتَسَمَ: لبخند زد (لازم)      إِحْتَرَمَ: احترام کرد (متعدی)

**نکته ۶۰:** امر باب اِفْتِعَال همزه دار است .

**نکته ۶۱:** فعل های « اِسْتَبَقَ: مسابقه داد / اسْتَتَرَ: پنهان کرد / اسْتَرْقَى: دزدید / اِسْتَنَدَ: تکیه کرد » از باب اِفْتِعَال هستند .



۳- اِنْفَعَال

حروف زائد : اِ-ن

اِنصَرَفَ - اِنكَسَرَ - اِنقَطَعَ - اِنقَلَبَ - اِنبَسَطَ

يَنصَرِفُ - يَنكَسِرُ - يَنقَطِعُ - يَنقَلِبُ - يَنبَسِطُ

اِنصَرِفْ - اِنكَسِرْ - اِنقَطِعْ - اِنقَلِبْ - اِنبَسِطْ

اِنصِراف - اِنكسار - اِنقِطاع - اِنقِلاب - اِنبِساط

اِنفَعَلَ

ماضی

يَنفَعِلُ

مضارع

اِنفَعَلْ

أمر

اِنفعال

مصدر

نکته ۶۲: فعل های باب اِنفعال % ۱۰۰ لازم ترجمه می شوند.

قَطَعَ : بُرید      اِنقَطَعَ : بریده شد      كَسَرَ : شکست      اِنكَسَرَ : شکسته شد

نکته ۶۳: أمر باب اِنفعال همزه دار است .

نکته ۶۴: ممکن است برخی فعل های باب اِنفعال مانند « اِنتَخَبَ ، اِنشَرَ ، اِنصَرَ ، اِنظَرَ ، اِنتَمَمَ ، اِننَعَمَ ، اِننَقَلَ ، اِننَظَمَ » از

لحاظ ظاهر شبیه باب اِنفعال باشند که برای تشخیص درست باب دو راه حل داریم.

۱- قانون ریشه یابی: ریشه این فعل ها به ترتیب «نَخَبَ ، نَشَرَ ، نَصَرَ ، نَظَرَ ، نَمَمَ ، نَعَمَ ، نَقَلَ ، نَظَمَ» است پس از باب اِنفعالند.

۲- قانون MBD: هر فعلی که در ماضی با « اِنْتَهَ » شروع بشه % ۱۰۰ از باب اِنفعالند.

■ من أيّ باب فعل «ینتظرون»؟ «تالیفی»

۱) استفعال      ۲) افعال      ۳) افعال      ۴) افعال

حروف زائد : ت ، تکرار عین

تَقَبَّلَ - تَقَدَّسَ - تَنَزَّلَ - تَشَرَّفَ - تَقَرَّبَ

يَتَقَبَّلُ - يَتَقَدَّسُ - يَتَنَزَّلُ - يَتَشَرَّفُ - يَتَقَرَّبُ

تَقَبَّلْ - تَقَدَّسْ - تَنَزَّلْ - تَشَرَّفْ - تَقَرَّبْ

تَقَبَّل - تَقَدَّس - تَنَزَّل - تَشَرَّف - تَقَرَّب

تَفَعَّلَ

ماضی

يَتَفَعَّلُ

مضارع

تَفَعَّلْ

أمر

تَفَعَّل

مصدر



**نکته ۶۵:** امر باب تَفَعَّل بدون همزه است .

**نکته ۶۶:** فعل های باب تَفَعَّل گاهی لازم و گاهی متعدی ترجمه می شوند.

تَخَرَّجَ : دانش آموخته شد (لازم)      تَعَلَّمَ : آموخت (متعدی)

متعدی

لازم

هر چند تقسیمات لازم و متعدی اختصاص به رشته انسانی دارد ولی دانستن آن در ترجمه جملات و اعراب تاثیرگذار است.

**نکته ۶۷:** فعل لازم فعلی است که فقط به فاعل جمله اکتفاء می کند و نیاز به مفعول ندارد: ذَهَبَ عَلِيٌّ . رَجَعَ مُحَمَّدٌ .

**نکته ۶۸:** فعل متعدی فعلی است که علاوه بر فاعل به مفعول هم نیاز دارد .

خَلَقَ اللهُ الأَرْضَ « خداوند زمین را آفرید »  
فعل      فاعل ومرفوع      مفعول به و منصوب

راه تشخیص فعل متعدی از فعل لازم :

👉 از راه معنا:

**نکته ۶۹:** قبل از فعل جمله (چه چیز را و چه کس را) قرار می دهیم اگر معنا داد فعل متعدی و گرنه لازم است .

خَلَقَ اللهُ الأَرْضَ : « خداوند زمین را آفرید » خداوند چه چیز را آفرید ؟ زمین را (مفعول)

👉 از راه غیر معنا:

**نکته ۷۰:** فعل های زیر متعدی هستند :

- ۱) اگر در جمله مفعول وجود داشته باشد فعل جمله متعدی است.
- ۲) اکثر فعل هایی که از باب « افعال ، تفعیل » هستند غالباً متعدی بشمار می آیند.
- ۳) اکثر فعلهایی که بعد از آن حرف جرّ ( بِ ) باشد ، متعدی می باشند . ذَهَبَ : رفت / ذَهَبَ بِـ بُرْد .
- ۴) اگر در آخر فعلی ، ضمایر متصل منصوبی ( ه ، هما ، هم ، ... ) آمده باشد ، آن فعل متعدی است.

**نکته ۷۱:** فعل های زیر لازم هستند :

- ۱) فعل های بر وزن ( فَعُلَ ) : حَسُنَ : نیکو شد      طَهَّرَ : پاک شد      شَجَّعَ : شجاع شد
- ۲) فعل های دو باب ( انفعال و تفاعل ) : اِنْقَلَبَ : دگرگون شد      تَساقَطَ : افتاد
- ۳) فعل های که بر ( رنگ و عیب ) دلالت دارند: رنگ = زَرِقَ : آبی شد      عیب = عَوَرَ : یک چشم شد / عَمِيَ : نابینا شد

